

Турчина Т.В.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», Україна

Формування наукового світогляду студентів вищих навчальних закладів

Сьогодні вища освіта є одним з визначальних чинників інтелектуальних і продуктивних сил суспільного відтворення, розвитку духовної культури українського народу, гарантом майбутніх успіхів в консолідації та зміцненні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. Процес інтеграції Європи супроводжується створенням загальної системи освіти і наукової сфери, розвитком єдиних критеріїв та стандартів у галузі освіти і науки, де якість вищої освіти є основою для формування даної сфери. Проблема якості освіти ніколи ще не мала такого важливого ідеологічного, соціального, економічного і технічного значення, як сьогодні. Це має об'єктивні причини: по-перше, від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку країни та її глобальна економічна конкурентоспроможність; по-друге, якість освіти набуває все більшого значення в забезпеченні конкурентоспроможності випускників вищої школи на ринку праці.

Основним принципом розвитку системи вищої освіти України в сучасних умовах, повинен бути розвиток інноваційного середовища на основі наукової підтримки. Це інноваційний шлях розвитку суспільства, які може бути впровадженим тільки якщо буде сформоване покоління людей, які мислять і діють інноваційно. Це призводить до появи більшої уваги до загального розвитку людини, її комунікативних здібностей, засвоєння знань, незалежності у прийнятті рішень, критичності та культури мислення, формування інформаційних і соціальних навичок.

У системі вищої освіти здійснюється перегляд основних педагогічних установок, що визначають цільову та змістовну основу формування цілісного світогляду та певної життєвої позиції випускника-молодого спеціаліста, який

володіє високими професійними знаннями та навичками компетентного керівника, відповідно до вимог суспільства та рівня цивілізації.

Історична, наукова та освітня ситуація, що змінилася за останні роки в Україні вимагає переосмислення проблеми формування наукового світогляду в навчальному процесі. У «Національній доктрині освіти в Україні» як одне з пріоритетних завдань вдосконалення навчання назване завдання «формування у дітей та молоді цілісного світорозуміння і сучасного наукового світогляду».

З точки зору сучасної педагогічної науки дана проблема повинна вирішуватися у напрямку створення відповідних умов, що сприяють повноті осмислення особистістю свого буття у світі. Оскільки, чим ясніше і ширше в світогляді індивіда представлений навколишній світ, тим адекватніше його знання про світ, тим чіткіше усвідомлення суб'єктом свого місця в житті, тим ефективніша його взаємодія зі світом, тим глибше і багатше саме «Я» особистості за своїм змістом.

Аналіз наукової літератури, присвяченої різним аспектам процесу формування наукового світогляду, показав, що залучення учнів до основ наукового світогляду завжди було одним з першорядних завдань в педагогічній теорії і практиці. Методологічні основи формування наукового світогляду активно розроблялися радянськими вченими П.В. Алексєєвим, В.С. Буянова, Є.К. Бистрицьким, Н.К. Гончаровим, Б.М. Кедровим, В.Г. Платоновим та іншими. Філософи та вчені розглядали поняття світогляду, його значення в житті людини, суспільства (Платон, Аристотель, Декарт, Кант Гегель, Спіноза та інші); його роль та місце в історії, науці (І.В. Вернадський, М. Хайдеггер, Є.Фром та інші). Незважаючи на велику кількість праць по вивченню світогляду, сьогодні світоглядна проблематика залишається вельми актуальною. Це пов'язано з тим, що світ, що швидко змінюється потребує не просто шаблонного уявлення про світ, але сформованого на рівні світогляду механізмів адаптації людини до світу.

Підтверджує необхідність подальших досліджень у напрямку вивчення проблеми формування наукового світогляду студентів і ряд об'єктивно

існуючих протиріч між: потребою суспільства в залученні студентів до основ наукового світогляду і нездатністю сучасної вищої школи задовольнити цю потребу досить ефективно;

- наявністю реальних можливостей освітньо-виховного процесу вузу у формуванні наукового світогляду майбутніх фахівців та не розробленими педагогічними умовами їх реалізації.

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації в Україні у сфері формування духовного світу особистості в контексті гуманізації освіти теж свідчить про наявність складних та суперечливих тенденцій, пов'язаних із намаганням подолати низку кризових явищ, спричинених тривалим домінуванням у суспільній свідомості тоталітарної ідеології, в результаті чого ми і отримали те, що маємо сьогодні: зростаючу хвилю антинаукових настроїв, окультизму та войовничого невігластва. Зрозуміло, що деякі успадковані світоглядні та методологічні орієнтири, морально-естетичні цінності, носіями яких виступали кілька поколінь людей, сьогодні не відповідають новим реаліям життєдіяльності молоді, перш за все, ринковим економічним відносинам та процесам демократизації суспільно-політичної сфери буття. Інколи вони навіть посилюють соціальну напруженість та підтримують своєрідну інтелектуальну інерцію в соціокультурному середовищі.

Серйозного теоретичного осмислення потребує питання формування світоглядної культури студентів технічних та економічних ВНЗ також у зв'язку із реформуванням системи вищої освіти, приєднанням України до європейського освітнього простору. Чи не найголовнішим чинником актуалізації означеної проблеми слід вважати назрівання внутрішніх кардинальних змін у самому змісті сучасних світоглядних парадигм, спричинених новими досягненнями природничих наук, появою нових наукових напрямків, що приєднались до сучасного наукового дискурсу та суттєво вплинули на характер наукової картини світу. Нова картина світу, що ґрунтується на досягненнях квантової механіки, сьогодні набуває більш широкого інтегративного статусу завдяки бурхливому розвитку генетики,

молекулярної біології, біофізики, біокібернетики. Постало питання про створення єдиної цілісної нової картини світу – сучасної загальнонаукової картини світу, фундаментальні науково-природничі поняття якої разом із філософськими категоріями становили б ядро методологічного знання людства. Як відомо, термін «світогляд» у вітчизняній літературі тривалий час визначався як система поглядів на оточуючий світ, суспільство, людину, що в свою чергу набувала статусу «стрижня» індивідуальної та суспільної свідомості і вбирала в себе поряд із знаннями переконання, ідеали, емоційно-вольові елементи психіки людини тощо. Світогляд особистості, відтворюючи реальний взаємозв'язок явищ об'єктивного світу, є цілісним утворенням, кожна компонента якого перебуває в єдності з іншими. Тому у предметному навчанні повинні бути забезпечені тісні міжпредметні зв'язки, що розкривають взаємообумовленість науки про природу, суспільство і мислення людини.

Методологію зазвичай визначали як систему принципів та засобів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності. Теоретичною основою світогляду, його так званим «ядром» вважалась філософія, або остання навіть ототожнювалась зі світоглядом.

Очевидно, що сучасний період еволюції світоглядної культури вітчизняної студентської молоді і самих педагогів характеризується як складний, але необхідний процес трансформації традиційної форми і становлення нової, багато в чому невизначеної теоретичної моделі світорозуміння. Цю особливість можна вважати головною, оскільки народження нової концептуальної якості триває і відбувається у боротьбі із застарілими стереотипами та догмами. Сьогодні у свідомості наших студентів відбувається зіткнення різноманітних ідей, поглядів, принципів. По-перше, слід визнати, що тривалий час світоглядна культура науковців і студентства визначалась лише потребами ідеологічного обслуговування командно-адміністративної системи, тому ідеологізований світогляд лише тепер у своєму масовому вияві набув статусу реальної суперечності із тенденцією гуманізації та демократизації мислення. По-друге, тоталітарному суспільству органічно

було притаманне клішоване мислення як наслідок суперечності між філософією і практичною політикою, що в свою чергу народжувало так зване «роздвоювання» свідомості людей, що бачили і розуміли неспівпадіння між декларованим та реальним. Третя особливість стосується самого змісту мислення, тобто світоглядних засад, наповнених поняттями і уявленнями, що відповідали рівню розвитку науки XIX ст.

Реальна демократизація і гуманізація суспільного життя сьогодні становить об'єктивну основу осмислення особистістю своєї національної та громадянської ідентичності, вона не відкидає впливу ідеологічного та політичного чинників, але дає можливість кожному усвідомити свою творчу сутність та соціальну значущість. Для студентів ВНЗ технічного та економічного профілю принципово важливим є розуміння нової парадигми зв'язку науки і виробництва. Наука перетворюється не тільки на безпосередню продуктивну силу, але і на специфічну галузь народного господарства, яка виробляє найважливіші стратегічні ресурси суспільства – інформацію та інформаційні технології.

Сучасні футурологи намагаються знайти відповідь на питанням: яким стане процес самовідтворення людства на планеті Земля у майбутньому в результаті використання високих технологій? Деякі експерти вважають, що відбудеться докорінне перетворення природи Землі, соціокультурного середовища існування людини, її генокоду та генотипу. Оцінюючи революцію високих технологій як грандіозну подію в історії науково-технологічного прогресу, гуманітарії попереджають про можливість «геноциду», «гуманітарної катастрофи», яка здатна підірвати глибинні основи існування людства. Після того, як «штучний суперінтелект» перевершить могутність людського розуму, вважають деякі науковці, розвиток планетарної цивілізації в найближчі десятиріччя може здійснюватись за апокаліптичними сценаріями (фундаментальна наука перетворюється на руйнівну силу) і вимагатиме від людини шукати засоби для удосконалення свого генотипу.

Таким чином, людська діяльність дедалі більше стає важливим чинником самоорганізації природного і соціального довкілля, подальшого глобального еволюціонізму. Тому дуже важливим є ціннісний статус інтегрованої єдності сучасного наукового знання, особливо це стосується його світоглядно-методологічної складової.

В сучасних умовах формування світоглядної культури студентів повинно ґрунтуватись на філософському осмисленні новітніх досягнень фундаментальної науки, загальнонауковій картині світу, у інформаційному просторі, обумовленому синергетичною методологією та революцією високих технологій.

Гуманізм у всіх своїх феноменологічних проявах можна віднести до найголовніших «базисних цінностей», які «програмують діяльність людей». Але це соціокультурне програмування відбувається у складній і суперечливій боротьбі з негативними проявами соціально-біологічної людської сутності у жорстких умовах економічних, суспільно-політичних і духовних детермінант. Тому не випадково поняття гуманізму сьогодні тлумачиться як антитеза технократичному раціоналізму, а проблема людини в контексті сучасних глобалізаційних процесів і пов'язаних з ними цивілізаційних трансформацій постає як проблема формування нового типу особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барсукова, Н К Научное мировоззрение и проблема его формирования [Текст] / Н К Барсукова // Вестник Иркутского педуниверситета сб науч трудов - Иркутск, 2003 - Вып 4 - С 25-27
2. Азархин, А.В. Мировоззрение и эстетическое развитие личности Текст. / А.В. Азархин. - Киев: Наук, думка, 1990. - 192 с.
3. Небоженко В. Соціальна напруженість і конфлікти в українському суспільстві. – К. – 1994. – С.15.

4. Попов М. В. Сучасна наукова картина світу та методологічні проблеми розвитку теоретичної медицини // Практична філософія. – 2000. – № 1. – С. 141

5. Лук'янець В. Фундаментальна наука і науковий світогляд у перспективі ХХІ сторіччя // Філософська думка. – 2006. – № 3. – С. 3 – 25.

Турчина, Т.В. Формування наукового світогляду студентів вищих навчальних закладів [Текст] / Т.В. Турчина // Настоящи изследвания и развитие-2012: матеріали VIII міжнародної наук.-практ. конференції, 17-25 січня 2012 р., м. Софія. Педагогічні науки. – 2012. - Т. 13. - С. 29-33.